

- інверсійність;
- непередсказуємость розвитку или построения текста;
- структурообразующий принцип «сцепления» на основе отождествления или противопоставления музикальнх фраз.

Литература

1. *Дева Ч. Б.* Индийская музыка / Ч. Б. Дева. – М.: Музыка, 1980. – 786 с.
2. *Иванов В. В.* Чет и нечет. Асимметрия мозга и знаковых систем. / Вячеслав Всеволодович Иванов. – М.: Сов. радио, 1978. – 184 с.
3. *Ломов Б. Ф.* Антиципация в структуре деятельности / Б. Ф. Ломов, Е. Н. Сурков. – М.: Наука, 1980. – 280 с.
4. *Мальцев С. М.* О психологии музыкальной импровизации / С. М. Мальцев. – М.: Музыка, 1991. – 88 с.
5. *Мальцев С. М.* Субсенсорный и сенсомоторный уровни антиципации в музыке / С. М. Мальцев // Вопросы психологии. – 1988. – № 3. – С. 115-123.
6. *Рунин Б. М.* О психологии и импровизации: Психология процессов художественного творчества: в 2 т. / Б. М. Рунин. – Л.: РПЭ, 1980. – Т. 1. – 680 с.
7. *Dahlhaus C.* Was heisst Improvisation? // Improvisation und neue Musik: Acht Kongressreferate / Hrsg. von R. Brinkman. – Mainz, 1979. – 887 s.
8. *Ferland E.* Improvisation // Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Bd. 6. Kassel., 1957. – S. 15-87.
9. *Hettl B.* Thoughts on improvisation: a comparative approach / The Musical Quarterly, 1974. – № 1. – P. 34-41.
10. *Nestmann A.* Improvisation // Zeitschrift für Musik. – 1931. – 761 s.

УДК 37:785 (477)

Филипчук М.С.

ЕСТРАДНО-ДЖАЗОВА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

В статтє освещено етапи становлення и розвитку естрадно-джазового образования в Украине. Проанализировано его состояние в современных условиях развития образовательной деятельности.

Ключевые слова: естрадно-джазовое образование, мастер-класс, джазовые семинары, фестивали-конкурсы.

XXI століття висуває нові вимоги до якості та змісту освіти, значно підвищує її роль у суспільстві. Освіта стає інтелектуально-духовною основою розвитку особистості, суспільства, держави. Вона є найбільш важливою сферою діяльності суспільства, визначальним чинником його політичної та суспільно-економічної стабільності. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал держави, формує громадянина-патріота.

У зв'язку з цим особливе місце в системі організації освітньої діяльності займає естрадно-джазова освіта як важлива ланка професійної підготовки музикантів-виконавців у галузі естрадної та джазової музики.

Зазначимо, що українська естрадно-джазова освіта в історичному плані доволі молода. Перші естрадні відділи були відкриті у 1980 році в Одеському музичному училищі ім. К.Ф.Данькевича, а згодом у Київському музичному училищі ім. Р.М.Глієра, яким керував ушавлений у минулому громадський діяч, музикознавець, джазовий критик В.Симоненко. Ці навчальні заклади займалися професійною підготовкою молодих естрадних виконавців та забезпечували їх необхідними знаннями у сфері естрадно-джазової підготовки. Багато випускників зазначених закладів працювали у філармоніях, створюючи естрадні та джазові колективи, успішно займаючись концертно-творчою діяльністю.

Важливим чинником, який стимулював молоде покоління до оволодіння естрадним і джазовим мистецтвом, було те, що у великих обласних центрах виникла мережа джазових клубів, яка займалась просвітницькою організаційною діяльністю, створюючи сприятливі умови для естрадно-джазового музикування; почала функціонувати система аудіовізуальних запитів і продукування вітчизняної естрадної та джазової музики; розширювався український фонд грамзаписів, науково-публіцистичної літератури; організовувались джазові фестивалі, серед яких „Обрії джазу” (Кривий Ріг), „Міні-джаз-фест” (Вінниця), „Фестиваль джазової музики” (Донецьк), „Метаморфози джазу”

(Київ) та інші, а також участь українських виконавців у міжнародних і всеукраїнських джазових фестивалях, днях джазової музики тощо.

У 90-х рр. минулого століття естрадно-джазова освіта поступово занепадає. Це насамперед пов'язано з певними соціально-економічними і політичними проблемами, які негативно позначилися на культурно-мистецькому фоні, а також виникненням нових технологічних можливостей, які поступово витісняли декоративно-прикладну музику. Як зазначав М.Голошапов, „...наша професія перестала існувати. Я інколи з тривогою думаю! „Для чого ми навчаємо людей, якщо вона не має перспективи” [5, 30].

Проте, незважаючи на такі проблеми, з середини 90-х рр. у ВНЗ відкриваються декілька факультетів та спеціалізованих кафедр естрадно-джазового спрямування, які займаються професійною підготовкою фахівців для роботи в естрадних і джазових колективах. Це - Донецька державна музична академія ім. С.С.Прокоф'єва, Київський національний університет мистецтв ім. І.П.Котляревського, Харківський державний університет мистецтв, Рівненський державний гуманітарний університет. Заснуються естрадно-джазові відділення в музичних училищах Херсона, Кривого-Рогу, Львова, Миколаєва та ін.

Позитивні зрушення в освітньо-джазовому просторі особливо помітні на початку 2000 р., коли в системі освіти відбуваються значні зміни, пов'язані з реформуванням і модернізацією освітньої діяльності та входженням України до єдиної Європейської зони вищої освіти Болонського процесу (хоча і донині триває багато дискусій в науковому та музичному колі щодо ефективності її запровадження в мистецьких навчальних закладах).

На тлі таких перебудов створюється єдиний в Україні музичний навчальний заклад нового типу – це школа джазового та естрадного мистецтва у м.Києві, яка не тільки професійно навчає дітей та дорослих основам традиційного і сучасного джазу, рок- і поп-музиці, але й пропагує та досліджує основні тенденції вітчизняного естрадно-джазового музикування. Керівником цього унікального закладу є музикознавець, джазовий критик П.Полтарьов. Варто додати, що на початку 2001 р. був створений ще один факультет естрадного мистецтва в Київській академії мистецтв, який успішно займається професійною підготовкою музикантів-виконавців, солістів та артистів естрадно-джазового колективу.

Подією в українській естрадно-джазовій освіті стало також відкриття у 2005 р. вищого джазового факультету Київського інституту музики ім. Р.М.Глієра III рівня акредитації; кафедри естрадного виконавства Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (2007 р.); естрадно-джазової кафедри Дніпропетровської державної консерваторії (2010 р.).

З врахуванням тенденцій розвитку естрадно-джазової освіти в Україні та рівня професійної підготовки фахівців у цьому напрямі можна виокремити низку проблем, які негативно впливають на систему музично-освітньої діяльності.

По-перше, у більшості європейських і американських навчальних закладах (консерваторіях, музичних академіях, коледжах) функціонують естрадно-джазові факультети, які здійснюють цілеспрямовану професійну підготовку в цьому напрямі. Для них джаз – це галузь серйозної музики, академічна музична спеціальність, яка поставлена на досить високий рівень викладання і врахуванням підтримки з боку держави. На жаль, у наших навчальних закладах ще не сформовано стійких виконавських і педагогічних традицій, бо відсутні джазові програми, методичні розробки, навчальні посібники, слабка матеріально-технічна база тощо.

На Заході процес легалізації естрадно-джазової освіти у вузах відбувся, як зазначає головний редактор журналу „Джаз” О.Кізлова, 20-25 років назад, а у нас – вакуум. Перебороти рутину в консерваторіях поки що не вдається: „...У наших консерваторіях як при „совку” джазу не вчать, очевидно, не підозрюючи, що зараз у світі це давно вже велетенське філармонійне дитя, яке виросло з ресторанних штандів” [2, 15].

Візьмемо для прикладу Бостонський музичний коледж Берклі, який вважається у світовому масштабі одним із найкращих навчальних закладів і забезпечує високоякісну підготовку естрадних і джазових виконавців. На сьогоднішній день цей коледж, заснований у 1945 р. музикантом Лоренсом Берком, оснащений серйозною матеріально-технічною базою (40 ансамблевих кімнат, 250 репетиційних кабін, 6 концертних залів, 12 звукозаписуючих студій тощо), навчально-методичною літературою (розроблення джазових програм, методичних розробок, навчальних посібників тощо).

Окрім традиційних форм занять (колективної та індивідуальної), які склалися у світовій музичній педагогіці, в навчальні плани впроваджені семінарські форми, тобто студія відомого музиканта-практика, який проводить майстер-клас. Така форма занять є дуже ефективною, оскільки музикант-практик, який проводить майстер-клас зі студентами, ознайомлює їх з різноманітними виконавськими і художніми прийомами гри на інструменті. У процесі заняття студенти можуть

отримати практичні поради та методичні вказівки, що стосуються елементів виконавської майстерності тощо. Як слушно зауважував К.Мошков, „... якщо не лінуватися відвідувати майстер-класи тих музикантів, які стануть корисними для власного творчого розвитку, то можна набути унікального досвіду” [3, 70].

М.Голощапов також дотримується такої думки, що необхідно перевести нашу систему організації і оцінювання джазової освіти в студійну форму з опорою на майстер-класи окремих відомих музикантів-практиків [5].

Проходячи стажування у Бостонському музичному коледжі Берклі, педагог та музикант Московського інституту ім. Гнесіних О.Осейчук зазначав: „Я побачив увесь їхній освітній цикл, познайомився з програмами та системою навчання, і коли повернувся до Москви, відразу перекреслив усе те, що робив до цього часу, почавши адаптовувати набутий досвід, отриманий у Берклі” [4, 59].

На відміну від пострадянської системи освіти, викладачі в Берклі (в основному практикуючі музиканти), як стверджує О.Осейчук, проводять заняття зі студентами у той час, коли у них немає концертно-гастрольних поїздок: „Я бачив, як викладав Б.Пірс. Він виїзжав на 2-3 дні з концертами, а після повернення віддавав студентам навчальні години. Він навіть приходив у неділю, коли все було зачинено і працював” [4, 60-61].

Не можна не погодитися з думкою М.Голощапова, який вважає, що ми ще не відійшли від колишньої радянської системи освіти, продовжуючи ніби „квадратно-гніздовий метод” масового зрощування „геніїв”. Автор упевнений, що можливо цей метод має певні дисциплінарні якості, особливо коли це стосується викладання теоретичних дисциплін та лекційних предметів, але він не може стимулювати індивідуальну роботу конкретного педагога, бо викладач у навчальному закладі мистецтв – це „штучний товар” [5, 30].

По-друге, відсутність налагодженої системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, оскільки немає відповідних методичних осередків української школи джазу, де можна було б ознайомитися з методичними розробками, навчальними програмами та перейняти кращий досвід джазової педагогіки. Така система навчання добре налагоджена на Заході.

На жаль, багатьом українським молодим виконавцям доводиться переймати практичний досвід, відвідуючи подібні джазові семінари за кордоном. Відомо, що впродовж декількох років мистецьке об'єднання „Дзига” та джаз-клуб „Львів” організовують поїздки на двотижневі джазові майстер-класи „Cho-jazz”, які щорічно проходять у м.Ходжж (Польща). Молоді українські музиканти мають чудову можливість отримати нові знання від професійних викладачів джазу з Польщі, Німеччини, Іспанії та Канади. Це найстарші джазові майстер-класи в східній частині Європи, які до нашого часу продовжують бути вагомою подією в європейському джазовому просторі. Подібні курси також організовує літня академія джазу у Кракові, яка спеціалізується на виконавсько-ансамблевому музикуванні, участі у джем-сейшенах, викладанні історії й теорії естрадно-джазової музики тощо.

Приємно відзначити, що останніми роками в Києві проходили подібні недільні курси, організовані Міжнародною джазовою академією на чолі з російським басистом А.Овруцьким та директором київської дитячої джазової школи, продюсером „Міжнародного джазового абонементу” П.Полтарецьким. Мета організації таких курсів - допомога молодим музикантам-виконавцям в отриманні необхідних знань у галузі естрадно-джазового виконавства та набуття практичних навичок гри в джаз-оркестрі. Для цього було запрошено професійних джазових музикантів з Америки та Європи. З приводу організації проведення таких курсів М.Гураєвська в журналі „Джаз” писала: „...навчання в академії – це не просто чудова практика для українських музикантів, але й гарний стимул для подальшого професійного зростання” [1, 19].

По-третє, відсутність серйозної науково-дослідної бази, яка б займалася організацією наукових конференцій, проведенням круглих столів з проблем розвитку естрадно-джазового мистецтва в Україні. Правда, захищено три кандидатські дисертації В.Олендарьовим, В.Романко, В.Торнаховою та опубліковано чимало статей у фахових збірниках, які присвячені розвитку української джазової культури. Але цього недостатньо. На жаль, ця важлива сфера діяльності перебуває в стані занепаду. Можна лише згадати, як цю прогалину намагався заповнити В.Симоненко – президент джазової асоціації України. Він як практик і теоретик джазового мистецтва приділяв важливу увагу організації джазових фестивалів та конкурсів, проведенню конференцій з проблем естрадно-джазової освіти та музичного виконавства.

Важливою подією у джазовому мистецтві України стало заснування громадської координаційної Ради з питань джазової музики при Міністерстві культури і туризму України у 2005 р. До її складу входили відомі музиканти, педагоги, музикознавці, журналісти. Одним із важливих

напрямів діяльності Ради є підтримка джазової освіти в Україні, сприяння проведенню наукових конференцій з проблем естрадно-джазової музики, відкриття українського джазового концертно-освітнього центру тощо. Ідея створення такої установи на рівні державної підтримки є викликом сьогодення та перспективою розвитку естрадно-джазової музики. Але, на жаль, поки, маємо декларації, а плідної роботи у цьому напрямі не спостерігається.

Ми зупинилися лише на деяких проблемах естрадно-джазової освіти в Україні, які, на нашу думку, є важливими і потребують серйозного осмислення та створення відповідних інститутцій, які б не лише декларували ідеї на словах, але й втілювали їх у практику.

Незважаючи на певні проблеми, які склалися в системі естрадно-джазової освіти в Україні, варто було б висвітлити декілька позитивних факторів, які визначають пріоритетність та значущість освітньо-джазової парадигми.

В Україні за останні роки організовано чимало джазових фестивалів, більшість із яких стали традиційними і набули статусу міжнародних. Так, у Києві це - „Дніпрогастроль”, „Єдність”, літні музичні вечори пам’яті В.Симоненка, „Зимові джазові зустрічі” пам’яті Є.Дергунова; в Донецьку – „ДоДж”; в Одесі – „Джаз-Карнавал”; у Криму – „Коктебель”; у Львові – „Джаз без...”. Регулярно відбуваються джазові фестивалі у Вінниці, Дніпропетровську, Кривому-Розі, Івано-Франківську, Луцьку, Рівному тощо.

Приємно констатувати, що з кожним роком у подібних фестивалях беруть участь молоді ентузіасти, особливо це стосується студентської молоді, яка навчається в мистецьких навчальних закладах. Відтак, студенти Київського інституту музики ім. Р.М.Глієра, Донецької та Харківської консерваторій регулярно стають лауреатами Міжнародних джазових фестивалів „ДоДж”, „Джаз-Карнавал” та ін. Ці досягнення, як зазначає джазовий педагог, піаніст С.Давидов, є результатом цілої низки факторів, а саме: відкривається широкий інформаційний простір, налагоджуються контакти, мистецьке спілкування, що надає можливість доступу до сучасного західного джазу як у записах, так і в живому виконанні; проводиться цілеспрямована робота щодо організації загальної академічної підготовки учнів джазових відділень ДМШ, училищ, мистецьких вузів, що закладає основу майбутнього джазового виконавства.

Наступним позитивним фактором є певні здобутки та напрацювання національної джазової педагогіки. В Україні існує ціла плеяда висококваліфікованих педагогів. Їх знають за результатами роботи з учнями та студентами, які є лауреатами престижних естрадних та джазових конкурсів-фестивалів. Це - В.Колесников, Ю.Кафельников (труба), Ю.Марков (бас-гітара), С.Давидов, О.Саранчин, В.Соляник, Н.Лебедева, Я.Полянський, О.Заходякін (фортепіано), В.Народницький (гітара), Д.Александров (тенор-саксофон), М.Голошапов (керівник молодіжного джаз-оркестру Одеського музичного училища), В.Басюк (керівник біг-бенду Київської дитячої академії мистецтв) та ін.

Ми зупинилися лише на основних досягненнях в галузі естрадно-джазової освіти в Україні, які, на нашу думку, об’єктивно відтворюють процес її розвитку і перспективи.

Отже, естрадно-джазова освіта як складова загально-культурного та музично-професійного розвитку особистості переживає складний етап формування і потребує професійної підтримки з боку держави, а саме: розроблення відповідних законів, які б забезпечували фінансову допомогу мистецьким навчальним закладам в забезпеченні матеріально-технічної бази; всебічне сприяння розвитку естрадно-джазової освіти в навчальних закладах різного типу; обмін досвідом педагогів, науковців у європейських і світових навчальних закладах з проблем джазової педагогіки тощо.

Література

1. *Гураевская М.* Френк Лейси и его бэнд дали жару в консе. – „Джаз”. – 2007. - №1. – С.19-21.
2. *Кизлова О.* Как живет джазу на Украине. – „Джаз”. – 2006. - №1. – С.13-16.
3. *Мошков К.* Индустрия джаза в Америке. – СПб.: Лань. 2008. – 512 с.
4. *Филиппева А.* Александр Осейчук „У нас в образовании много прогрех”. – „Джаз.Ру”. – 2007. - №8,9. – С.59-61.
5. *Шипулин В.* Музыка – религия, это месса. Интервью Н.Я.Голошапова. – „Джаз”. – 2008. - №6. – С.30-32.